

Munich Personal RePEc Archive

Mezienviroment of small and medium-sized enterprises from a factors perspective

Wach, Krzysztof

Cracow University of Economics

December 2006

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/31674/>

MPRA Paper No. 31674, posted 23 Jun 2011 07:21 UTC

Krzysztof Wach

Katedra Przedsiębiorczości i Innowacji

Mezootoczenie małych i średnich przedsiębiorstw w ujęciu czynnikowym

1. Wprowadzenie

Pod koniec lat 80. XX wieku czynnikom regionalnym zaczęto przypisywać kluczowe znaczenie dla rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, niekiedy nawet większe niż uwarunkowaniom ogólnokrajowym. Warto jednak podkreślić, że czynniki regionalne były już uwzględniane przez Smitha i Marshalla¹. Wiele źródeł literaturowych wskazuje na silne uzależnienie małych i średnich przedsiębiorstw od czynników regionalnych. Jednym z przedstawicieli podejścia regionalnego w zarządzaniu przedsiębiorstwem jest Porter². Wzrastająca liczba opracowań, zawierających wiele zróżnicowanych ujęć uwarunkowań funkcjonowania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw zwłaszcza w aspekcie regionalnym, odzwierciedla wyraźną fragmentaryczność wiedzy naukowej w tym zakresie. Taki stan rzeczy zauważa wielu badaczy, warto przytoczyć kilka przykładów. Według Portera jakość regionalnego otoczenia biznesu nie jest wystarczająco uwzględniana zarówno przez naukowców, jak i władze terytorialne³. Zdaniem Bergmanna „wiele pytań dotyczących wpływu czynników otoczenia regionalnego na przedsiębiorczość nadal pozostaje bez odpowiedzi”⁴. Istotę znaczenia czynników otoczenia regionalnego oraz „pilną potrzebę dalszych badań empirycznych w tym

¹ Szerzej zob.: M.E. Porter, *The Adam Smith Address: Location, cluster, and the "new" microeconomics of competition*, "Business Economics" 1998, vol. 33, no. 1.

² M.E. Porter, *Regional Foundations of competitiveness. Issues for Wales*, Referat wygłoszony podczas "Future competitiveness of Wales: Innovation, entrepreneurship and technology change", April 3rd 2002, s. 3.

³ M.E. Porter i in., *Research Triangle. Clusters of innovation initiative. Report*, Harvard University, Washington, October 2001, s. X-XI.

⁴ H. Bergmann, *Entrepreneurial attitudes and start-up attempts in ten German regions. An empirical analysis on the basis of the theory of planned behaviour*, Working Paper 2002, no 1, University of Cologne, Department of Economic and Social Geography, Cologne 2002, s. 19.

zakresie” postulują również Friis, Paulsson i Karlsson⁵. Z kolei Tamásy podkreśla, że „czynniki otoczenia regionalnego, względnie lokalnego w porównaniu z czynnikami związanymi z zasobami i kompetencjami firmy oraz indywidualnemu potencjałowi przedsiębiorcy poświęcono jak do tej pory bardzo mało uwagi” dodając, że „jest niewiele badań empirycznych w tym zakresie”⁶. Trudno zatem przecenić aktualność problematyki wpływu otoczenia regionalnego na rozwój organizacji gospodarczej w praktyce zarządzania przedsiębiorstwem. Celem artykułu jest uporządkowanie wyników krajowych i zagranicznych badań empirycznych nad wpływem czynników otoczenia regionalnego na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw.

2. Przegląd dotychczasowych klasyfikacji mezootoczenia w ujęciu czynnikowym

Odpowiednia polityka makroekonomiczna kraju wprawdzie warunkuje wzrost gospodarczy, ale nie jest wystarczająca, albowiem wzrost gospodarczy i warunki konkurencyjne ostatecznie zależą od warunków i potencjału mezootoczenia⁷. Porter zauważył również proces przesuwania się odpowiedzialności za rozwój gospodarczy, zwłaszcza w regionie. Odchodzi się bowiem od jednopodmiotowego pojmowania wzrostu gospodarczego, który leży w gestii władz państwowych. Obecnie uwarunkowania wzrostu gospodarczego są rozumiane jako proces, w którym współpracują ze sobą różne podmioty wliczając władze państwowe na różnych poziomach, firmy, instytucje naukowo-badawcze i edukacyjne oraz instytucje współpracujące i wspierające. Według Portera jakość regionalnego otoczenia biznesu nie jest wystarczająco uwzględniana zarówno przez naukowców, jak i regionalne władze. W swoich licznych badaniach przyjmuje podział otoczenia regionalnego na cztery szeroko ujmowane obszary: uwarunkowania zasobowe, uwarunkowania popytowe, kontekst działania firmy oraz branże pokrewne i wspierające.⁸ Wymienione elementy tworzą tzw. **diament przewagi konkurencyjnej w regionie** (rys. 1). Elementy te muszą jednak wzajemnie się wzmacniać i uzupełniać, gdyż tworzą system. Dla przykładu regionalna konkurencja stymuluje rozwój unikalnych wyspecjalizowanych kompetencji oraz przyciąga wyspecjalizowanych dostawców. Aktywna lokalna konkurencyjność umacnia również regionalny popyt poprzez wykreowanie

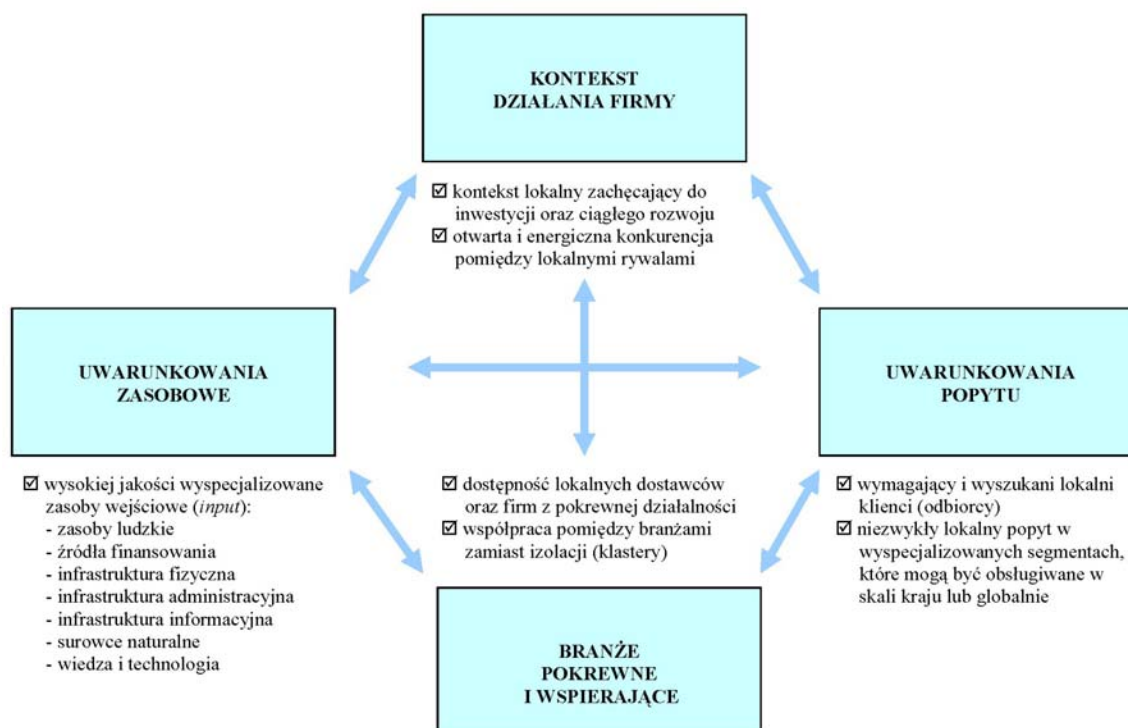
⁵ Ch. Friis, Th. Paulsson, Ch. Karlsson, *Entrepreneurship and economic growth. A critical review of empirical and theoretical research*, Jönköpings International Business School, Institutet för Tillväxtpolitiska Studier, Östersund 2002, s. 17.

⁶ Ch. Tamásy, *Determinanten des Überlebens neu gegründeter Betriebe*, Working Paper 2002, no.3, University of Cologne, Department of Economic and Social Geography, Cologne 2002, s.5

⁷ *Ibidem*, s. 5.

⁸ M.E. Porter i in., *Research ...*, op. cit., s. X-XI.

bardziej wymagających klientów. Model ten z jednej strony ma charakter utylitarny, gdyż określa pożądane cechy czynników otoczenia regionalnego, a jednocześnie ma pragmatyczne znaczenie dla kreowania właściwej polityki władz lokalnych na rzecz rozwoju przedsiębiorczości lokalnej.

Rys. 1. Determinanty przewag konkurencyjnych regionu według M.E. Portera

Źródło: M.E. Porter i in., *Research Triangle. Clusters of innovation initiative. Report*, Harvard University, Washington, October 2001, s. X

Audretsch i Fritsch na podstawie przeprowadzonych badań empirycznych wnoszą, że powodem dysproporcji w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Niemcami między innymi są czynniki otoczenia regionalnego, które w badanych krajach mają zdecydowanie odmienny wpływ⁹. Badania przeprowadzone w latach osiemdziesiątych XX wieku wykazały, że przewaga Stanów Zjednoczonych w tym względzie tkwi głównie w kreowaniu odpowiednich warunków mezootoczenia sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości. Do bardzo interesujących wniosków dochodzą również amerykańscy uczeni Lane i Schary na podstawie swoich badań dotyczących upadku małych i średnich

⁹ D.B. Audretsch, M. Fritsch, *Creative destruction: Turbulence and economic growth* [w:] *Behavioral norms, technological progress and economic dynamics: Studies in Schumpeterian economics*, red. E.Helmstädter, M.Perlman, University of Michigan Press, Ann Arbor 1996, s.137-150.

przedsiębiorstw przeprowadzonych w wybranych regionach Stanów Zjednoczonych¹⁰. Analizując dane z okresu 50 lat autorki te zaobserwowały, że ogólna sytuacja ekonomiczna w kraju nie jest jedynym czynnikiem powodującym likwidowanie firm, gdyż nawet w okresach recesji w niektórych regionach wskaźniki upadku firm były niskie. Autorki na podstawie badań empirycznych wyciągają wniosek, że czynniki regionalne mają zasadnicze znaczenie w rozwoju oraz przetrwaniu przedsiębiorstw, zwłaszcza małych¹¹.

Frenkel na podstawie przeprowadzonych w Izraelu badań empirycznych wykazuje, że na decyzję o wyborze lokalizacji firmy wpływają w znaczącym stopniu czynniki regionalne, wśród których wymienia¹²: infrastrukturę techniczną; infrastrukturę telekomunikacyjną; usługi biznesowe; inicjatywy samorządowe; dostępność kapitału; dostępność wysoko wykwalifikowanej siły roboczej; standard życia lokalnej społeczności; pozytywny wizerunek regionu.

Interesujące są wyniki badań przeprowadzonych przez niemieckich uczonych w dziesięciu regionach Niemiec w ramach projektu *Regional Entrepreneurship Monitor (REM)*¹³. Są to wprawdzie badania o charakterze użytkowym, jednak mają pokaźne znaczenie dla wyjaśnienia wpływu czynników regionalnego otoczenia biznesu na powstawanie i rozwój mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Według hipotezy badań intensywność lokalnej przedsiębiorczości zależy od występujących w regionie szans związanych z zakładaniem firm oraz potencjału przedsiębiorczości tkwiącego w lokalnej społeczności, natomiast ramowe warunki związane z prowadzoną w regionie polityką przedsiębiorczości bezpośrednio wpływają na poziom lokalnej mobilności¹⁴. Badania zostały przeprowadzone w oparciu o założenia międzynarodowych badań porównujących „aktywność przedsiębiorczości” w poszczególnych krajach świata – *Global Entrepreneurship Monitor (GEM)*.

Bergmann, Jansen i Tamásy jako jedni z pierwszych na taką skalę uwzględnili w swoich badaniach (REM) uwarunkowania rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw na poziomie regionalnym. W swoich badaniach wyszczególnili dziewięć obszarów otoczenia regionalnego,

¹⁰ S.J. Lane, M. Schary, *Understanding the business failure rate*, “Contemporary Policy Issues” 1991, vol. 9, no.4, s. 93-105.

¹¹ *Ibidem*, s.100 i 105.

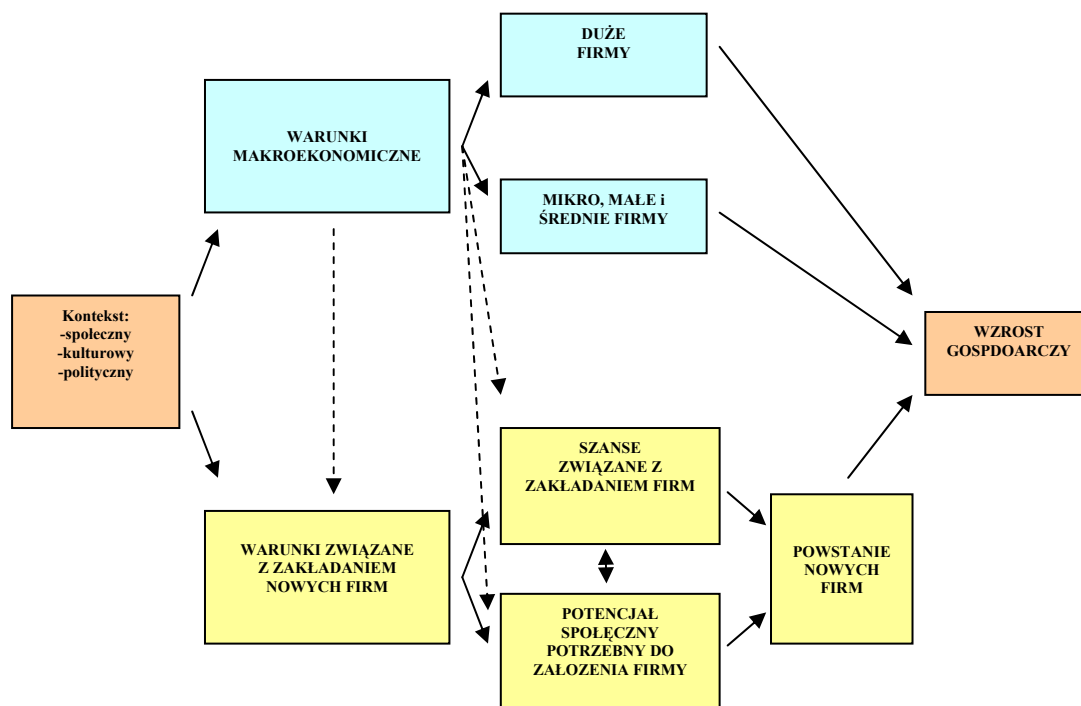
¹² A. Frenkel, *Why high technology firms choose to locate in or near metropolitan areas*, “Urban Studies” 2001, vol.38, no.7, s.499.

¹³ H. Bergmann, A. Japsen, Ch. Tamásy, *Regionaler Entrepreneurship Monitor (REM). Gründungsaktivitäten und Rahmenbedingungen in zehn deutschen Regionen*, Universität zu Köln, Universität Lüneburg, Köln-Lüneburg 2002, s.21 i następne.

¹⁴ *Ibidem*, s.17.

które nazwali warunkami ramowymi związanymi z zakładaniem nowych firm, a mianowicie (rys. 2)¹⁵:

- finansowanie małych i średnich przedsiębiorstw, zwłaszcza w stadium uruchamiania firmy;
- polityka władz lokalnych wobec małych i średnich przedsiębiorstw, uwzględniająca ułatwienia w rejestrowaniu nowych firm;
- publiczna infrastruktura wsparcia małych i średnich przedsiębiorstw;
- transfer wiedzy i technologii do małych i średnich przedsiębiorstw;
- jakość wykształcenie oraz kształcenia ustawicznego uwzględniająca specyficzne potrzeby potencjalnych przedsiębiorców;
- dostępność usług doradczych i biznesowych dla małych i średnich przedsiębiorstw;
- infrastruktura techniczna wykorzystywana w działalności gospodarczej;
- dostępność wysoko wykwalifikowanej kadry pracowniczej na lokalnym rynku pracy;
- lokalny system wartości i norm uwzględniający stosunek lokalnej społeczności do zakładania nowych firm.

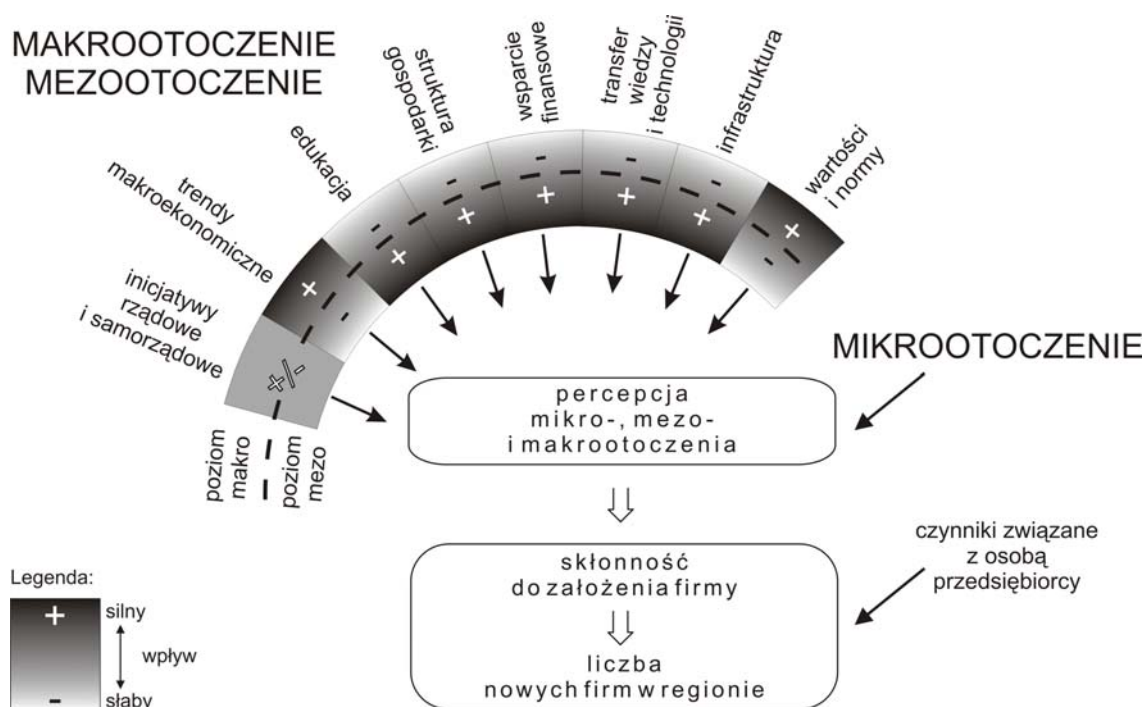

Rys. 2. Model GEM / REM

Źródło: P.D. Reynolds, S.M. Camp, W.D. Bygrave, E. Autio, M. Hay, *Global Entrepreneurship Monitor - 2001 Executive Report*, Babson College, London Business School, Kauffman Center For Entrepreneurial Leaders, s.6

¹⁵ H. Bergman, A. Japsen, Ch. Tamásy, *op.cit.*, s.21 i następn.

Z kolei Sternberg i Litzenberg prezentują interesujące podejście wyjaśniające rolę makrootoczenia, mezootoczenia i mikrootoczenia, a także siłę ich wpływu oraz percepcji na rozwój przedsiębiorczości regionalnej (rys. 3). Siła wpływu poszczególnych czynników otoczenia jest różna w wymiarze makrootoczenia oraz mezootoczenia¹⁶. Przyjęte przez nich czynniki otoczenia (inicjatywy rządowe i samorządowe; trendy makroekonomiczne; edukacja; struktura gospodarki; wsparcie finansowe; infrastruktura; wartości i normy) oddziałują zwłaszcza w wymiarze otoczenia regionalnego.

Rys. 3. Siła wpływu otoczenia na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw

Źródło: R. Sternberg, T. Litzenberg, *Regional clusters in Germany - their geography and their relevance for entrepreneurship activities*, "European Planning Studies" 2004, vol. 12, no. 6, s.771

Również większość polskich autorów uwzględnia znaczenie otoczenia regionalnego w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. Strużycki wraz z zespołem podjął próbę wyjaśnienia roli małych i średnich przedsiębiorstw w gospodarce regionu oraz wpływu czynników otoczenia regionalnego na ich rozwój w przeprowadzonych w 2003 r. badaniach empirycznych na próbie 300 przedsiębiorstw z województwa mazowieckiego¹⁷. Podobną koncepcję zaproponowali

¹⁶ R. Sternberg, T. Litzenberg, *Regional clusters in Germany - their geography and their relevance for entrepreneurship activities*, "European Planning Studies" 2004, vol. 12, no. 6, s.767-790.

¹⁷ *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu*, red. M. Strużycki, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004.

również Śliwa i Krajewski w prowadzonych przez siebie badaniach empirycznych w 2004 r. na obszarze całej Polski¹⁸.

Przestrzenne rozmieszczenie przedsiębiorstw w Polsce uwzględniające czynniki otoczenia regionalnego było z kolei przedmiotem badań zespołu pod kierunkiem Dębskiego¹⁹. Badania te wnoszą cenny wkład w zakresie stworzenia przestrzennego obrazu (swoistej „mapy”) przedsiębiorczości w Polsce. Nie wyjaśniają natomiast wpływu czynników regionalnych i lokalnych na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw. Interesujące są również wyniki badań zespołu pod kierunkiem Nogalskiego, które przeprowadzono w 2003 r. na próbie 329 przedsiębiorstw z województwa świętokrzyskiego²⁰. Celem badań była identyfikacja czynników ograniczających i stymulujących funkcjonowanie i rozwój małych i średnich przedsiębiorstw mających swe źródło w różnych sferach ich otoczenia (makrootoczenie, mezootoczenie, mikrootoczenie). Ciekawe podejście badawcze zaproponowali Gorzelak i Jałowicki wraz z zespołem²¹. Wyróżniają oni cztery hipotezy bezpośrednio związane z czterema grupami czynników otoczenia regionalnego wpływających na rozwój przedsiębiorczości.

Przytoczyć można wiele argumentów potwierdzających tezę, że czynniki otoczenia regionalnego wpływają na rozwój małych i średnich przedsiębiorstw. Na terenie całej Polski obowiązują te same uwarunkowania makrootoczenia, jednak wskaźnik przedsiębiorczości wyrażony liczbą przedsiębiorstw na 1000 mieszkańców jest zróżnicowany przestrzennie. Potwierdza to również tezę, że m.in. czynniki otoczenia regionalnego mają znaczący wpływ na powstawanie, przetrwanie, funkcjonowanie i rozwój mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Uwarunkowania regionalne, a zwłaszcza sprawne i efektywne wykorzystanie lokalnie zróżnicowanych szans, predyspozycji rozwojowych oraz współpracy między podmiotami może być znaczącym stymulatorem rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw.

¹⁸ K. Krajewski, J. Śliwa, *Lokalna przedsiębiorczość w Polsce – uwarunkowania rozwoju*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2004.

¹⁹ J. Dębski, *Lokalne bieguny wzrostu w Polsce na przełomie XX i XXI wieku. Tom II*, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok 2002.

²⁰ B. Nogalski, J. Karpacz, A. Wójcik-Karpacz, *Funkcjonowanie i rozwój małych i średnich przedsiębiorstw. Od czego to zależy?*, Oficyna Wydawnicza AJG, Bydgoszcz 2004.

²¹ J.T. Hryniewicz, *Przedsiębiorczość i innowacyjność w świetle badań empirycznych*, „Przegląd Organizacji” 1996, nr 5.

Tab. 1. Przegląd czynników otoczenia regionalnego w ujęciu różnych autorów

Czynniki	Autorzy	M.E.Porter (2001)	A.Frenkel (2001)	H.Bergmann, A.Japsen, Ch.Tamásy (2002)	A.Sfiligoj, M.Glas i zespół (2000)	R.Sternberg, T.Litzenberg (2004)	E.Malecki (1997)	T.Kalinowski i zespół [IBnGR] (2005)
stan infrastruktury technicznej i telekomunikacyjnej		+	+	+		+	+	+
dostępność i jakość usług biznesowych		+	+	+	+			+
inicjatywy samorządowe na rzecz rozwoju przedsiębiorczości			+	+		+		+
dostępność kapitału i wsparcia finansowego		+	+	+	+	+	+	
dostępność wysoko wykwalifikowanych pracowników		+	+	+			+	+
standard życia lokalnej społeczności		+	+					+
pozytywny wizerunek regionu i jego promocja			+		+			
dostępność surowców naturalnych		+						
transfer wiedzy i technologii		+		+		+	+	
sprawność administracji terenowej		+			+			
poziom konkurencji i kooperacji w branży		+					+	
dostępność i jakość oferty ośrodków wspierania przedsiębiorczości				+	+			+
zachowania przedsiębiorcze lokalnej społeczności (system wartości i norm)				+		+		
dostępność i jakość usług edukacyjnych i szkoleniowych				+	+	+		

Źródło: opracowanie własne

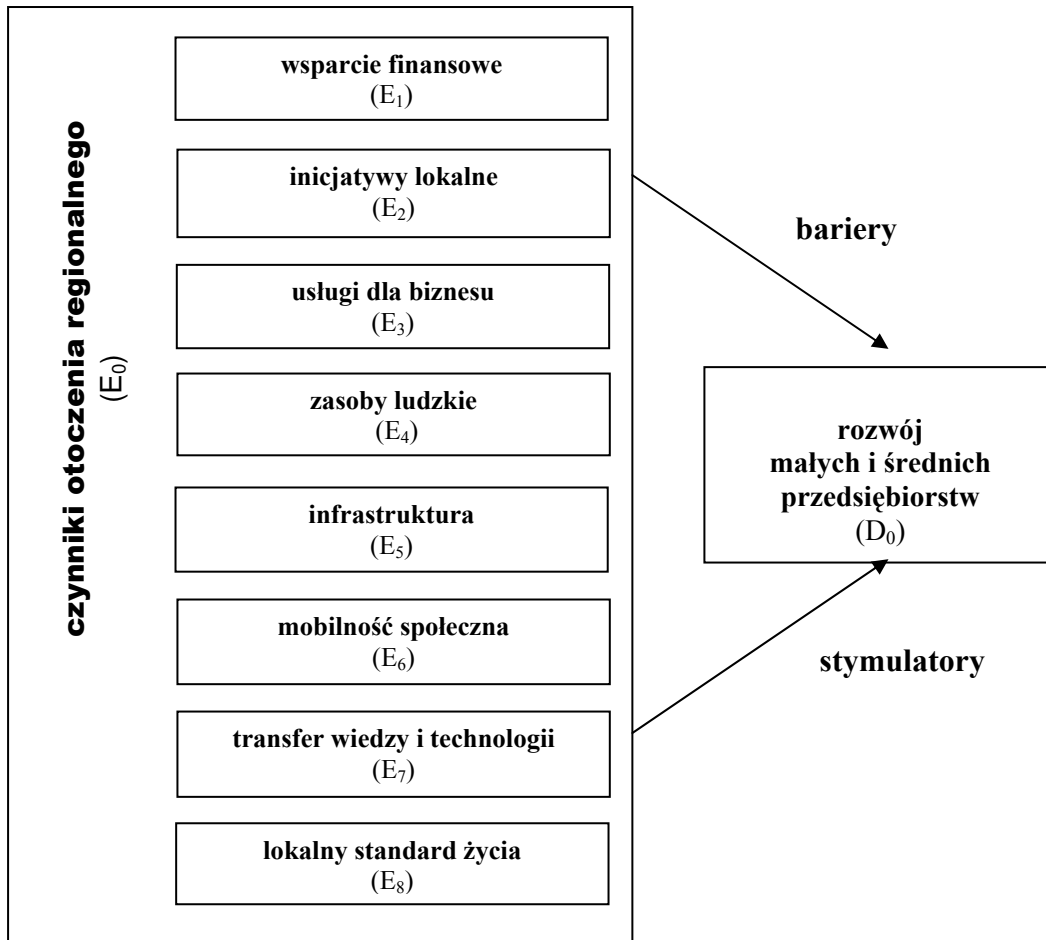
3. Próba holistycznego ujęcia koncepcji mezootoczenia w ujęciu czynnikowym

O ile w literaturze przedmiotu, zarówno krajowej, jak i zagranicznej istnieje zgodność co do tezy, że czynniki otoczenia regionalnego odgrywają istotne znaczenie w powstawaniu, przetrwaniu, funkcjonowaniu i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw, o tyle brak jest takiej zgodności w zakresie identyfikacji tych czynników oraz ich parametryzacji. Zaprezentowany powyżej przegląd czynników otoczenia regionalnego stosowany w analogicznych badaniach empirycznych nie jest wyczerpujący, przy czym autor przy wyborze omawianych typologii posłużył się kryterium powszechnej uznawalności i aprobaty dla prowadzonych badań. Warto dokonać syntetycznej analizy wyróżnianych przez krajowych i zagranicznych specjalistów czynników otoczenia regionalnego (tab. 1).

Na podstawie studium literatury i syntetycznej analizy porównawczej można pogrupować czynniki otoczenia regionalnego i wyróżnić ich osiem grup, którym przyporządkowano odpowiednie parametry (opisujące ich stan), a mianowicie (por. rys. 4):

- kapitał i wsparcie finansowe (dostępność ⇔ niedobór lub brak);
- inicjatywy lokalne na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw (wspomagające ⇔ hamujące);
- usługi komercyjne dla biznesu (dostępność ⇔ niedobór; wysokiej jakości ⇔ niskiej jakości);
- zasoby ludzkie (dostępność ⇔ niedobór; wysoko wykwalifikowana ⇔ niewykwalifikowana);
- infrastruktura techniczna, transportowa i telekomunikacyjna (bogata ⇔ biedna);
- stopień mobilności społecznej (aktywność ⇔ bierność; społeczność mobilna ⇔ społeczność niemobilna);
- transfer wiedzy i technologii (wzmoczony ⇔ zubożony) oraz;
- standard życia lokalnej społeczności (zapewniający chłonność rynku ⇔ nie zapewniający chłonności rynku).

Przyjętą dwukategoriową parametryzację czynników otoczenia regionalnego można uszczegółowić stosując parametry pośrednie. Oceniając wpływ tych czynników także bowiem przyjąć czterokategoriową skalę wpływu: zdecydowanie korzystnie, korzystnie, niekorzystnie, zdecydowanie niekorzystnie.

Rys. 4. Czynniki otoczenia regionalnego wpływające na rozwój przedsiębiorstw

Źródło: opracowanie własne

E₁: Kapitał i wsparcie finansowe

Kluczowym czynnikiem warunkującym powstawanie, przetrwanie i rozwój małych i średnich przedsiębiorstw jest dostępność kapitału oraz wsparcia finansowego zwłaszcza w początkowym stadium rozwoju tych przedsiębiorstw²². Odpowiednia sieć banków może sprzyjać prowadzeniu działalności gospodarczej, przy czym szczególnie ważne będą banki wyspecjalizowane w obsłudze małych i średnich przedsiębiorstw. Nader pożądanym zasobem finansowym będą niekomercyjne lub nisko oprocentowane fundusze gwarancyjne, w tym fundusze na rozwój firmy oraz fundusze publiczne – są one źródłem finansowania małych i średnich firm niezależnie od ich fazy rozwojowej. Jak wskazują liczne badania empiryczne

²² *Europe's changing financial landscape: The financing of small and medium-sized enterprises*, Documents, vol. 8, no. 2, European Investing Bank, 2003; *SMEs and Access to finance*, „Observatory of European SMEs”, 2003, no. 2.

kapitał własny jest podstawowym źródłem finansowania w pierwszym stadium życia firmy ze względu na trudności w pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania.

E₂: Inicjatywy lokalne na rzecz małych i średnich przedsiębiorstw

Samorząd terytorialny może stosować szeroki wachlarz działań pobudzających rozwój regionu, głównie poprzez oddziaływanie na warunki prowadzenia działalności gospodarczej, kreowanie odpowiedniej polityki regionalnej na rzecz przedsiębiorczości, tworzenie różnego typu zachęt inwestycyjnych, czy ulg podatkowych. Istotne znaczenie mają działania informacyjno-propagatorskie inicjowane lub przynajmniej współfinansowane przez władze lokalne²³. Jednym z celów władz lokalnych powinno być ułatwianie oraz inicjowanie przedsiębiorczości prywatnej. Do tej grupy czynników zalicza się również sprawność administracji publicznej rozumianej jako zapewnienie odpowiedniej sieci jednostek obsługujących interesantów (lokalizacja, odległość, dostępność parkingu) oraz profesjonalna obsługa (otwarta i pomocna). Trudno jest przecenić rolę niekomercyjnych jednostek wyspecjalizowanych w działaniach na rzecz rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw. Głównym działaniem władz samorządowych wspierającym małe i średnie przedsiębiorstwa jest pomoc w tworzeniu instytucji otoczenia biznesu (np. wspieranie ośrodków wspomaganie przedsiębiorczości, w tym inkubatorów przedsiębiorczości, parków technologicznych, agencji rozwoju regionalnego czy lokalnego, ośrodków doradczo-szkoleniowych, funduszy poręczeniowo-pożyczkowych, regionalnych centrów obsługi inwestora, stref przemysłowych oraz lokalnych centrów wspierania biznesu).

E₃: Usługi komercyjne dla biznesu

Wśród usług komercyjnych dla biznesu (B2B) wyróżnia się usługi doradcze, takie jak: doradztwo prawne, doradztwo rachunkowe i podatkowe; doradztwo marketingowe, a także doradztwo i usługi związane z badaniami rynku oraz strategicznym konsultingiem biznesowym, ale także usługi informatyczne. Podstawowym celem korzystania z tego typu usług jest poprawienie jakości procesu zarządzania oraz doprowadzenie dzięki temu do lepszych wyników funkcjonowania przedsiębiorstwa²⁴. Ta grupa czynników zasługuje na uznanie ze względu na specjalizację małych i średnich przedsiębiorstw oraz wzajemne relacje pomiędzy przedsiębiorstwami z tego sektora („zasoby relacyjne”). Warto zwrócić uwagę, że

²³ Szerzej zob.: K. Wach, *Rola państwa i samorządu terytorialnego w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw*, „Prace i Materiały Wydziału Zarządzania”, 2004, nr 2, Uniwersytet Gdański, Sopot 2004.

²⁴ *Małe i średnie ...*, op.cit., s.139.

firmy te są wzajemnie od siebie uzależnione, czego rezultatem jest rozwój nie tylko firm korzystających z usług zewnętrznych, ale także firm oferujących te usługi. Przy ocenie tych czynników należy wziąć pod uwagę nie tylko samą dostępność tych usług w regionie, ale przede wszystkim ich jakość. Uaktywnienie potencjału przedsiębiorczości tkwiącego w poszczególnych podmiotach gospodarczych wydaje się warunkować właściwy mechanizm kształtowania się wielkości przychodów i wielkości kosztów.

E₄: Zasoby ludzkie

Władze lokalne powinny aktywnie przeciwdziałać bezrobociu i prowadzić aktywizację lokalnego rynku pracy poprzez wspieranie szeregu programów szkoleniowych, kursów kwalifikacyjnych. Dostępna na rynku kadra pracownicza gotowa do podjęcia pracy jest niezbędnym warunkiem rozwoju każdego przedsiębiorstwa, przy czym kluczową rolę odgrywa tutaj przede wszystkim poziom wykształcenia specjalistycznego. Wskaźnik wykształcenia, czy liczba szkół wyższych to przykłady wskaźników ilościowych, Do jakościowych zaliczyć możemy przede wszystkim kompetencje i umiejętności osób z wyższym wykształceniem. Istotną rolę odgrywają tutaj również szkoły wyższe, które zapewniają wysoko wykwalifikowaną kadrę zwłaszcza dla średnich przedsiębiorstw. Kalinowski i zespół na podstawie badań przeprowadzonych w byłym województwie gdańskim i słupskim wykazali, że grupa czynników związanych z rynkiem pracy (m.in. dostępność zasobów siły pracowniczej, kultura pracy i podejście do niej) pozostaje w zdecydowanie silniejszej zależności regionalnej niż krajowej²⁵.

E₅: Infrastruktura techniczna, transportowa i telekomunikacyjna

Dla funkcjonowania mikro, małych i średnich przedsiębiorstw znaczenie ma również stan infrastruktury technicznej (jakość i dostępność dróg, przebiegające przez region autostrady, jakość i dostępność połączeń kolejowych i lotniczych, ewentualnie morskich) i telekomunikacyjnej (łatwość skorzystania z łączności telefonicznej, dostęp do Internetu). Jednym z działań władz lokalnych jest inwestowanie w infrastrukturę techniczną, obejmującą zwłaszcza infrastrukturę komunikacyjną oraz infrastrukturę teleinformatyczną, która między innymi umożliwia mikro, małym i średnim przedsiębiorstwom dostęp do Internetu. Działania ułatwiające uzbrojenie terenu pod przyszłe inwestycje, ale także koszty dzierżawy, wynajmu

²⁵ *Czynniki lokalizacyjne przedsiębiorstw w województwie słupskim i gdańskim. Wyniki badań ankietowych*, red. T. Kalinowski, D. Sobczak, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 1997, s.10.

lub zakupu terenu, ziemi, nieruchomości, czy pomieszczeń są również czynnikami, które mogą determinować rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w danym regionie.

E₆: Mobilność społeczna

Mobilność społeczna rozumiana jako gotowość społeczności lokalnej do aktywnego uczestnictwa w procesach gospodarczych warunkuje zachowania przedsiębiorcze w regionie²⁶. Do czynników tych należy zaliczyć lokalne mass media, stowarzyszenia, partie polityczne, grupy interesu. Na uznanie zasługują również wartości i normy społeczne, z których wynikać może skłonność do ponoszenia ryzyka, czy skłonność do planowania, a w rezultacie wzrost wskaźnika zakładania nowych firm. Postawy ludności (m.in. zaradność, przedsiębiorczość, kreatywność, nowoczesne myślenie) warunkują rozwój małych i średnich przedsiębiorstw na poziomie regionu, a ich brak stanowi ważną barierę rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw, bowiem pozytywna ocena przedsiębiorczości w odczuciach ludzkich sprzyja rozprzestrzenianiu się tego zjawiska. Jako bariery występujące w tej grupie czynników wymienić należy przede wszystkim nastawienie społeczności lokalnej na opiekę ze strony państwa, czy bariery mentalnościowe.

E₇: Transfer wiedzy i technologii

W dobie globalizacji gospodarki istotny dla rozwoju przedsiębiorstw jest postęp technologiczny. Nowe pomysły, innowacje, rozwój technologii to jednak nie wszystko. Niezwykle istotną kwestią jest komercjalizacja osiągnięć naukowo-technicznych, czyli transfer tych osiągnięć na rynek, który polega na przekazywaniu wiedzy technicznej oraz organizatorskiej w celu wykorzystania jej dla celów gospodarczych²⁷. Jest on naturalnym źródłem rozwoju innowacyjnych firm. Niewystarczające zasoby finansowe oraz potencjał kadrowy mikro, małych i średnich przedsiębiorstw są barierą do podjęcia samodzielnych badań. Rozwiązaniem tego problemu może być podjęcie współpracy przedsiębiorstw z uczelniami, zwłaszcza technicznymi oraz państwowymi placówkami badawczymi. Przykładem działań wspierających transfer wiedzy i technologii są parki technologiczne, centra innowacji, czy „skupiska” przedsiębiorstw (klaster, grona). Są one pożądane zwłaszcza w wypadku małych i średnich firm innowacyjnych.

²⁶ Czynnik ten określany jest również jako „kapitał społeczny” (*social capital*), zob. H. Westlund, R. Bolton, *Local social capital and entrepreneurship*, „Small Business Economics” 2003, vol. 21, no. 2, s.77-113.

²⁷ Szerzej zob.: K. Wach, *Współpraca małych i średnich przedsiębiorstw z ośrodkami naukowo-badawczymi na przykładzie Krakowskiego Parku Technologicznego*, „Zeszyty Naukowe” nr 671, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2006.

E₈: Standard życia lokalnej społeczności

Standard życia społeczności lokalnej determinuje chłonność rynku, co może stanowić determinantę rozwoju lokalnych przedsiębiorstw. Istotny będzie tutaj wskaźnik bezrobocia, poziom płac, czy gęstość zaludnienia. Czynniki te mają bowiem silny wpływ na proces kreowania i ulepszania oferowanych produktów oraz usług, a także na regionalną koniunkturę gospodarczą. Czynniki te determinują przede wszystkim chłonność lokalnego rynku (wielkość popytu), która może oddziaływać albo hamująco, albo stymulująco na rozwój lokalnej przedsiębiorczości. Wysoki standard życia lokalnej społeczności zapewnia przedsiębiorcom odpowiedni rynek zbytu, a pośrednio przyczynia się do wzrostu obrotów i rozwoju przedsiębiorstw.

4. Podsumowanie

Obszernej analiza krajowej i zagranicznej literatury przedmiotu pozwoliła na usystematyzowanie różnych podejść do regionalnego otoczenia małych i średnich przedsiębiorstw w ujęciu czynnikiemowym. Heterogeniczna istota egzogenicznych uwarunkowań funkcjonowania i rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw wymaga zintegrowanego wsparcia w przyswojeniu przez przedsiębiorstwo krytycznych zasobów. Atomizacja regionalnego otoczenia przedsiębiorstwa charakteryzująca się wielokierunkowym oddziaływaniem poszczególnych czynników otoczenia na przedsiębiorstwo wymaga z kolei współdziałania podmiotów otoczenia w wymiarze regionalnym. Ten swoistego rodzaju synergizm regionalny zapewni zintensyfikowane wsparcie rozwoju przedsiębiorstw na zasadzie symbiozy. Krytyczne zasoby oferowane przez otoczenie regionalne zasilając przedsiębiorstwo jawią się tutaj jako jedne z najistotniejszych czynników funkcjonowania, przetrwania i rozwoju przedsiębiorstw, zwłaszcza małych i średnich.

Literatura

Audretsch D.B., Fritsch M., *Creative destruction: Turbulence and economic growth* [w:] *Behavioral norms, technological progress and economic dynamics: Studies in Schumpeterian economics*, red. E.Helmstädter, M.Pearlman, University of Michigan Press, Ann Arbor 1996.

Bergmann H., *Entrepreneurial attitudes and start-up attempts in ten German regions. An empirical analysis on the basis of the theory of planned behaviour*, Working Paper 2002, no 1, University of Cologne, Department of Economic and Social Geography, Cologne 2002.

Bergmann H., Japsen A., Tamásy Ch., *Regionaler Entrepreneurship Monitor (REM). Gründungsaktivitäten und Rahmenbedingungen in zehn deutschen Regionen*, Universität zu Köln, Universität Lüneburg, Köln-Lüneburg 2002.

- Czynniki lokalizacyjne przedsiębiorstw w województwie śluskim i gdańskim. Wyniki badań ankietowych, red. T. Kalinowski, D. Sobczak, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 1997, s.10.
- Dębski J., *Lokalne bieguny wzrostu w Polsce na przełomie XX i XXI wieku. Tom II*, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Białystok 2002.
- Europe's changing financial landscape: The financing of small and medium-sized enterprises*, Documents, vol. 8, no. 2., European Investing Bank, 2003
- Frenkel A., *Why high technology firms choose to locate in or near metropolitan areas*, "Urban Studies" 2001, vol.38, no.7.
- Friss Ch., Paulsson Th., Karlsson Ch., *Entrepreneurship and economic growth. A critical review of empirical and theoretical research*, Jönköpings International Business School, Institutet för Tillväxtpolitiska Studier, Östersund 2002.
- Hryniewicz J.T., *Przedsiębiorczość i innowacyjność w świetle badań empirycznych*, „Przegląd Organizacji” 1996, nr 5.
- Krajewski K., Śliwa J., *Lokalna przedsiębiorczość w Polsce – uwarunkowania rozwoju*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2004.
- Lane S.J., Schary M., *Understanding the business failure rate*, "Contemporary Policy Issues" 1991, vol. 9, no.4.
- Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce regionu*, red. M. Strużycki, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2004.
- Nogalski B., Karpacz J., Wójcik-Karpacz A., *Funkcjonowanie i rozwój małych i średnich przedsiębiorstw. Od czego to zależy?*, Oficyna Wydawnicza AJG, Bydgoszcz 2004.
- Porter M.E. i in., *Research Triangle. Clusters of innovation initiative. Report*, Harvard University, Washington, October 2001.
- Porter M.E., *Regional Foundations of competitiveness. Issues for Wales*, Referat wygłoszony podczas "Future competitiveness of Wales: Innovation, entrepreneurship and technology change", April 3rd 2002.
- Porter M.E., *The Adam Smith Address: Location, cluster, and the "new" microeconomics of competition*, "Business Economics" 1998, vol. 33, no. 1.
- SMEs and Access to finance*, „Observatory of European SMEs”, 2003, no. 2.
- Sternberg R., Litzenberg T., *Regional clusters in Germany – their geography and their relevance for entrepreneurship activities*, "European Planning Studies" 2004, vol. 12, no. 6.
- Tamásy Ch., *Determinanten des Überlebens neu gegründeter Betriebe*, Working Paper 2002, no.3, University of Cologne, Department of Economic and Social Geography, Cologne 2002.
- Wach K., *Rola państwa i samorządu terytorialnego w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw*, „Prace i Materiały Wydziału Zarządzania”, 2004, nr 2, Uniwersytet Gdański, Sopot 2004.
- Wach K., *Współpraca małych i średnich przedsiębiorstw z ośrodkami naukowo-badawczymi na przykładzie Krakowskiego Parku Technologicznego*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie” nr 671, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2006.
- Westlund H., Bolton R., *Local social capital and entrepreneurship*, „Small Business Economics” 2003, vol. 21, no. 2.

Mezoenvironment of Small and Medium-sized Enterprises from a Factors Perspective

Summary: The article elaborates on the regional business environment of small- and medium-sized enterprises. The aim of the paper is to put national and international classifications of mezoenvironment factors in order. The author quotes classifications of different domestic and worldwide scientists and on that basis tries to create a classification conception of SMEs mezoenvironment in an integrated perspective.

Source / Źródło:

K. Wach, *Mezootoczenie małych i średnich przedsiębiorstw w ujęciu czynnikowym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie”, nr 799, „Prace z zakresu przedsiębiorczości i zarządzania”, Kraków 2009, ss. 99-113 (ISSN 1898-6447)

Artykuł złożono do druku na przełomie grudnia 2006 i stycznia 2007.

Artykuł opublikowano w 2009 roku.